

บทที่ 8

กิจกรรม 5 ส

5 ส เป็นแนวคิดพื้นฐานในการปรับปรุงสถานที่ทำงาน ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนต่างก็นำกิจกรรม 5 ส มาใช้ในองค์กร เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน สร้างลักษณะนิสัยที่เป็นแบบอย่างที่ดีในงาน ทุกคนในหน่วยงานสามัคคีกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพนักงานและผู้บริหาร การส่งเสริมกิจกรรม 5 ส อย่างต่อเนื่อง จะส่งผลให้องค์กรสามารถลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ควบคุมคุณภาพ ปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานและการผลิต ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มผลผลิตที่สูงขึ้นและยกระดับคุณภาพงาน

5 ส เป็นกิจกรรมกลุ่มในการสร้างคุณภาพ ซึ่งเปิดโอกาสให้พนักงานร่วมมือกันในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงานให้ดีขึ้น สะอาด เป็นระเบียบ สวยงามอยู่เสมอ นับเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้พนักงานได้พัฒนาตนเองและหน่วยงาน

ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ 5 ส

1. การทำกิจกรรม 5 ส ใช้เงินไม่มาก
2. 5 ส ควรเริ่มจากจุดเล็กๆ แล้วค่อยขยายไปที่ละขั้นตอน จนครอบคลุมทั่วทั้งองค์กร
3. 5 ส เป็นส่วนหนึ่งของงานประจำ
4. 5 ส เป็นกิจกรรมที่ต้องทำควบคู่กับกิจกรรมอื่นๆ ตลอดไปไม่มีที่สิ้นสุด
5. 5 ส เป็นการจัดระเบียบสถานที่ทำงาน
6. 5 ส ควรทำโดยผู้บริหารองค์กร
7. 5 ส ไม่เหมือนกับการดูแลทำความสะอาดอาคารบ้านเรือน (กฤษณ์ อุทัยรัตน์ ดกคุณภาพ ภาค2 สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น))

5ส ถูกคิดค้นขึ้นมาเพื่อปูพื้นฐานในการปรับปรุงและสร้างคุณภาพให้เกิดกับงานต่างๆ ในองค์กร โดยยึดหลักที่ให้พนักงานในองค์กรทุกคนเริ่มพัฒนาจากเรื่องใกล้ตัวที่สุด คือ สิ่งของรอบๆ ตัวในสถานประกอบการ

5 ส เป็นการปลูกฝังให้บุคคลกรในองค์กรมีวินัยในตนเองและละเอียดรอบคอบ ไม่มองข้ามขั้นตอนเล็กน้อยในการจัดการสถานประกอบการ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมในการทำงาน

ความเป็นมาของ 5 ส ในประเทศไทย

- บริษัทเอ็นเอชเคสปริง (ประเทศไทย) จำกัด เป็นบริษัทแห่งแรกที่น่ากิจกรรม 5 ส มาใช้ ในช่วงปี พ.ศ. 2522 โดยตอนนั้นเรียกกันว่า 5 S ในครั้งแรก

- Mr. Shigemi Morita เป็นประธานกรรมการบริษัทได้นำมาใช้เฉพาะ 3 ส แรก เพื่อเป็นพื้นฐานในการบริหาร จากนั้น ในปี พ.ศ. 2524 จึงประกาศใช้ 5 ส เป็นนโยบายในการบริหารงาน โดยให้ระดับผู้จัดการเป็นแกนนำและสร้างความเข้าใจในกิจกรรม 5 ส ให้แก่บรรดาพนักงาน ทั่วๆ ไป

- จากนั้นในปี พ.ศ. 2526 บริษัทสยามคูโบต้า อุตสาหกรรม จำกัด (กลุ่มบริษัทในเครือซีเมนต์ไทย) ได้นำ 5 ส มาดำเนินการในโรงงาน และเผยแพร่ความรู้ให้กับบริษัทที่น่าสนใจ ทั้งบริษัทในเครือซีเมนต์ไทยและจากภายนอก ต่อมาวิศวกรและเจ้าหน้าที่ของบริษัทในเครือซีเมนต์ไทยได้ประชุมปรึกษาและบัญญัติศัพท์ โดยแปลงความหมายของคำ 5S เดิม ในภาษาญี่ปุ่น มาเป็นภาษาไทยให้สอดคล้องเสียงกันกับ 5 S ประกอบด้วย สะสาง สะอาด สุขลักษณะ และสร้างนิสัย เพื่อให้ง่ายต่อการจดจำ และเผยแพร่กิจกรรม 5 ส ไปยังบริษัทอื่นๆ

- การปีโตรเลียมแห่งประเทศไทย หรือ ปตท. เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่น่าหลักกิจกรรม 5 ส มาใช้อย่างจริงจังและสามารถประยุกต์ให้เข้ากับลักษณะขององค์การจนประสบผลสำเร็จอย่างเห็นได้ชัด ทั้งๆที่เป็นองค์การขนาดใหญ่มีโครงสร้างซับซ้อน และมีบุคคลอยู่เป็นจำนวนมาก

คุณลักษณะของ 5 ส.

5 ส เป็นคำย่อมาจากภาษาญี่ปุ่น ซึ่งเป็นตัวแรกของอักษรญี่ปุ่น 5 คำ คือ

1. **สะสาง (SEIRI)** อ่านว่า เซริ หมายถึง แยกของที่ต้องการออกจากของที่ไม่ต้องการของที่ไม่ต้องการขจัดทิ้งไป
2. **สะควก (SEITON)** อ่านว่า เซตง หมายถึง การจัดเก็บสิ่งของต่างๆ อย่างเป็นระเบียบ เพื่อให้สะควกต่อการหยิบใช้ และนำเก็บคืนที่เดิมได้อย่างรวดเร็ว
3. **สะอาด (SEISO)** อ่านว่า เซโซ หมายถึง การทำความสะอาด สถานที่ อุปกรณ์ วัสดุ ครุภัณฑ์ โดยการปิดกวาด เช็ดถู และบำรุงรักษา
4. **สุขลักษณะ (SEIKETSU)** อ่านว่า เซเคทซึ หมายถึง การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี รักษาสุขภาพซึ่งเป็นผลจากการทำทั้ง 3 ส คือ สะสาง สะควก สะอาด
5. **สร้างนิสัย (SHISUKE)** อ่านว่า ชิทซึเคะ หมายถึง การจัดทำกิจกรรมบ่อยๆ จนกลายเป็นนิสัยและเป็นวัฒนธรรมองค์การอย่างสม่ำเสมอ ทำ 5 ส ทุกวัน

กิจกรรม 5 ส เป็นเรื่องที่ไม่สลบซับซ้อนหรือยากเย็นมากนักแต่หลายครั้งที่ 5 ส ถูกเข้าใจผิดหรือถูกนำไปใช้อย่างผิดวัตถุประสงค์ซึ่งส่งผลให้องค์การไม่ได้รับประโยชน์อะไรเพิ่มขึ้นจากการทำ 5 ส และยังคงสูญเสียสิ่งต่างๆ ไปโดยไม่จำเป็น

ดังนั้นก่อนที่ทุกองค์การจะนำหลัก 5 ส ไปปฏิบัติจึงต้องทำความเข้าใจเป้าหมาย และความเป็นจริงของกิจกรรม 5 ส อย่างถูกต้องก่อน

วัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรม 5 ส

1. เพื่อจัดระเบียบของหน่วยงานให้สะอาด เรียบร้อย น่าอยู่ และเป็นທີ່ประทับใจแก่ผู้มาพบเห็น
2. เพื่อให้สมาชิกในองค์การมีความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจกันในการทำงานมากขึ้น
3. เพื่อเป็นแนวทางเข้าสู่ระบบการควบคุมคุณภาพ
4. เพื่อเป็นฐานไปสู่การเพิ่มผลผลิต
5. เพื่อสร้างการยอมรับ การปรับปรุงกระบวนการทำงาน และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
6. เพื่อลดต้นทุนการดำเนินงานให้ต่ำลง
7. เพื่อจูงใจหมายสู่การเป็น “องค์การคุณภาพ”

ข้อเสนอแนะในการทำกิจกรรม 5 ส

1. ผู้บริหารระดับสูงจะต้องให้ความสำคัญอย่างจริงจัง
2. อธิบายเหตุผลของการทำ 5 ส ต่อพนักงานในองค์การ
3. จัดโครงการฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องกิจกรรม 5 ส แก่พนักงาน
4. การทำ 5 ส ต้องปฏิบัติให้เป็นงานประจำ มิใช่ทำเป็นกิจกรรมเสริม
5. ต้องมีการตรวจสอบ ติดตามผลการปฏิบัติกิจกรรม 5 ส เป็นระยะ
6. การทำกิจกรรม 5 ส ต้องทำพร้อมกันทุกคนในองค์การ

การทำ 5 ส จนกลายเป็นนิสัย เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาดตนเอง พัฒนาองค์การอันจะนำไปสู่การเป็นองค์การคุณภาพ

หลายๆองค์การใช้หลักการ 5 ส ตามแบบญี่ปุ่น เป็นหลักสำหรับวางรากฐานพัฒนาคน พัฒนาสภาพแวดล้อมในการทำงาน และพัฒนาองค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารเกือบทั้งหมดไม่ลังเลที่จะเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำ 5 ส ให้พนักงานเห็น พนักงานก็เชื่อมั่นว่า นี่คือนโยบายที่ดี ที่จะช่วยให้การทำงานของตนเองสำเร็จไปได้ง่ายขึ้น 5 ส จึงเปรียบเสมือนจุดรวมในองค์การที่ยึดเหนี่ยวให้ทั้งหมดก้าวไปในทิศทางเดียวกัน ในการพัฒนาคุณภาพและเพิ่มผลผลิต

ขั้นตอนของกิจกรรม 5 ส

ขั้นตอนที่ 1 สะสาง (Seiri) เป็นการแยกของดีออกจากของไม่ดี

“สะสาง” คือ แยกสิ่งที่มีน้ปะปนกันออกจากกัน โดยสิ่งของเครื่องใช้ที่ไม่จำเป็นจะต้องกำจัดทิ้งไป เพราะจะทำให้การทำงานหรือหีบฉวยสิ่งจำเป็นมาใช้ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

การสะสางต้องกระทำตามขั้นตอนและวัตถุประสงค์อย่างถูกต้อง จะช่วยให้เกิดประโยชน์ในด้านของความสะอาดและรวดเร็ว มีพื้นที่ว่าง (Space) ที่จะนำมาใช้ประโยชน์อื่นๆ อาจนำไปรีไซเคิลหรือรีユส (Reuse) กลับมาใช้อีกก็จะประหยัดได้มากขึ้น

การสะสางไม่จำเป็นต้องทำอย่างเดียว แต่เป็นการ “แยก” เพื่อให้ได้สิ่งที่เหมาะสมที่สุดทุกอย่างมาเรียงกันไว้ในระบบความคิดของเรา คนที่จะเริ่มทำ 5 ส ต้องเข้าใจพื้นฐานนี้เป็นอันดับแรก **จุดสำคัญของขั้นตอนการ สะสาง คือ**

1. ผู้บริหารจะต้องกำหนดนโยบายให้ชัดเจนว่าจะ ไรคือของที่ไม่ต้องการ เพราะสิ่งสำคัญของการสะสางคือ การแยกของที่ต้องการและไม่ต้องการออกจากกัน
2. ผู้บริหารต้องเข้าไปตรวจสอบการปฏิบัติตามความเป็นจริง จะได้ว่ารู้แน่ชัดว่าจะ ไรคือสิ่งของที่จำเป็นของผู้บริหาร กับอะไรคือสิ่งที่จำเป็นของพนักงานเพื่อจะได้สะสางได้อย่างถูกต้อง

สรุป ว่าประโยชน์ที่ได้จากการสะสางคือ

1. สามารถทราบจำนวนของที่ยังใช้ได้ว่าเหลืออยู่อีกเท่าไร
2. ประหยัดพื้นที่ในการจัดเก็บ เพราะ ไม่ต้องการสิ้นเปลืองพื้นที่เก็บขยะหรือของที่ไม่ใช้แล้ว
3. ลดข้อผิดพลาดในการปฏิบัติงาน , ลดความสิ้นเปลืองพื้นที่
4. ขั้นตอนการสะสางคือ สํารวจแยก ขจัด
5. ประหยัดเวลาในการทำงาน

ขั้นตอนที่ 2 สะดวก (Seiton) หยิบง่าย หายก็รู้ ดูแล้วสบายตา

เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากการสะสางสิ่งของ ถือได้ว่าเป็นขั้นตอนที่จัดสิ่งของที่ได้สะสางให้มีระเบียบ เพื่อให้ง่ายในการใช้สอย โดยจะแยกของที่ได้จากการสะสางจัดเป็นหมวดหมู่เป็นประเภท โดยอาจเก็บของที่ใช้บ่อยๆ ไว้ใกล้ตัวหรือปิดป้ายบอกสิ่งของไว้เพื่อนำมาใช้สอยได้ง่าย และสิ่งที่เก็บไว้จะดูเรียบร้อยสวยงาม น่ามอง ถ้าหายหรือถูกเคลื่อนย้ายก็จะสังเกตได้ง่าย

ดังนั้น “สะสาง” คือการคัดแยก ส่วนขั้นของ “สะดวก” ก็คือการจัดให้เป็นระบบระเบียบเพื่อนำไปใช้ได้ต่างๆ

จุดสำคัญของขั้นตอน สะดวก คือ

1. จัดแยกของที่ใช้งานออกเป็นประเภทต่างๆ
2. เมื่อแยกประเภทแล้ว ให้จัดเก็บให้เป็นระเบียบ
3. โดยการติดป้ายว่าเป็นของประเภทใด โดยรวมถึงคุณสมบัติ น้ำหนัก และวันหมดอายุการใช้งาน

สิ่งสำคัญของขั้นตอน “สะดวก” คือการจัดเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การกำหนดที่วางที่แน่ชัดว่าควรวางอยู่ที่ใด (1) การจัดให้หาใช้ได้ง่าย โดยกำหนดอย่างสมเหตุสมผลเช่น ของบางอย่างตกแตกเสียได้ง่าย ต้องกันไว้ในมุมที่หลีกเลี่ยงการกระทบกระเทือน (2) การทำแผนผังรวมเพื่อกำหนดแนวทางในการจัดวาง ซึ่งจะแสดงสถานที่วางสิ่งของหรือเครื่องมือ เพื่อสามารถรวบรวมสิ่งของที่ต้องการรวมไว้ในที่เดียวกัน ได้ และแผนผังนี้ควรจะแสดงลำดับการรวบรวมสิ่งของด้วยวิธีง่ายๆ และใช้เวลาน้อยที่สุด และต้องตรวจสอบเพื่อให้เห็นจริงว่าทุกคนปฏิบัติได้ตามเป้าหมายและแนวทางที่วางไว้ การทำขั้นตอนสะดวกก็จะส่งผลในแง่คุณภาพ ประสิทธิภาพ และความปลอดภัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

สรุป ว่าประโยชน์ที่ได้จาก สะดวกคือ

1. ใช้เวลาในการค้นหาน้อยลง หยิบใช้ได้ทันที
2. ตรวจสอบสิ่งของได้ตลอดเวลา ว่าอยู่ครบหรือไม่
3. นำกลับมาคืนได้อย่างรวดเร็ว

ขั้นตอนที่ 3 สะอาด (Seiso) เพื่อความสวยงาม ดูสะอาด สดชื่น

การทำความสะอาดจะต้องทำ 2 ขั้นตอนแรกก่อน โดยการสะสางแยกของจัดเก็บอย่างสะดวก ใช้แล้วจึงทำความสะอาด ที่กล่าวมาอาจมีคนสงสัยว่า ทำไมเราไม่เริ่มจากการทำความสะอาดก่อนถึงมาทำการสะสาง เพราะว่าถ้าทำความสะอาดก่อน เราจะต้องทำงานซ้ำคือ ทำความสะอาดของที่ไม่ใช่ อีกครั้งหนึ่ง ทำให้เสียเวลาแทนที่จะได้ใช้เวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ กลับมาเสียเวลากับเรื่องไม่จำเป็น

ความสะอาดจะทำให้ที่ทำงานน่าอยู่ นำทำงาน สภาพแวดล้อมสะอาดจิตใจของคนทำงานอยู่ก็ปลอดโปร่ง สดชื่น และกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลัง

ผลสำคัญจากการทำความสะอาดที่เกิดขึ้นตามมาก็คือเป็นการตรวจสอบเครื่องมือ เครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ อย่างใกล้ชิด ทำให้รู้ถึงข้อบกพร่องที่มีอยู่ ซึ่งปกติข้อบกพร่องเหล่านี้มักจะถูกมองผ่านไป หรือไม่ถูกสังเกตพบ

สรุปว่าประโยชน์ที่ได้จากการรักษาความสะอาดคือ

1. คนได้รับความปลอดภัย ไม่ผิดพลาด
2. เครื่องจักรทำงานเที่ยงตรง ยืดอายุการใช้งาน และป้องกันสภาพแวดล้อมเป็นพิษ
3. ผลิตภัณฑ์ได้รับการยอมรับ ลูกค้าเชื่อถือและพอใจ

ขั้นตอนที่ 4 สุขลักษณะ (Seiketsu) เพื่อความแจ่มใส สุขภาพกายและใจดี

3 ส แรกเป็นการกระทำต่อวัตถุ สิ่งของ ส่วน ส ตัวที่ 4 คือสุขลักษณะเป็นผลพวงจากการทำ 3 ส ที่ผ่านมา คือ เมื่อเรากำจัดขยะที่ไม่ได้ใช้แล้วย่อมเกิดความสะดวกในการใช้สอย และเมื่อทำความสะอาดสิ่งของเหล่านั้นย่อมทำให้ คุณภาพในชีวิตทั้งร่างกายและจิตใจของผู้ใช้สิ่งของดีขึ้น ไม่ต้องสัมผัสหรือจับต้องสิ่งของที่สกปรก คือ เป็นการสร้างสุขลักษณะที่ดี

กล่าวได้ว่า สุขลักษณะที่ดีของพนักงานจะเกิดขึ้นเพราะ 3 ส แรก ซึ่งจะส่งผลย้อนกลับไปให้มีการหมั่นรักษา 3 ส ที่กล่าวมาสม่ำเสมอ “ส” ตัวนี้จึงเป็นเรื่องของนิสัยเป็นหลัก

สุขลักษณะเป็นเรื่องที่เน้นพฤติกรรมของคนเป็นหลัก โดยที่ทุกคนจะต้องช่วยกันสร้างที่ทำงานให้มีสภาพและบรรยากาศที่มีลักษณะก่อให้เกิดความสุขทั้งกายและใจ

สิ่งสำคัญที่สุดของการรักษาสุขลักษณะในที่ทำงานนั้น คือ ความร่วมมือของทุกๆ ฝ่าย ตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูง ไปจนถึงระดับล่างที่ต้องช่วยกันปฏิบัติ โดยการทำการสะอาด สะดวก และสะอาดอยู่เป็นนิจ และหาทางปรับปรุงวิธีปฏิบัติ 3 ส แรกอยู่เสมอ

ขั้นตอนที่ 5 สร้างนิสัย (Shisuke) ทำเป็นประจําจนกลายเป็นนิสัย

การสร้างนิสัยซึ่งเชื่อมโยงมาจาก “ส” ตัวอื่นๆ ที่กล่าวมาทั้งหมด เป็นการสร้างระเบียบวินัย สร้างนิสัยที่ดีให้เกิดขึ้น เป็นขั้นตอนสุดท้ายในการทำ 5 ส เป้าหมายสำคัญของการทำขั้นตอนนี้คือ ให้ผู้ปฏิบัติรักที่จะทำกิจกรรม 5 ส อย่างเต็มที่ เพราะการทำกิจกรรม 5 ส ไม่ใช่ทำครั้งเดียวแล้วเลิกทำ เพราะการสร้างนิสัยให้รักที่จะทำ 5 ส จึงเป็นสิ่งจำเป็น หรืออาจกล่าวได้ว่าถือเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดในการทำ 5 ส

จุดสำคัญของขั้นตอนการสร้างนิสัยคือ

1. การสร้างนิสัยเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งจะช่วยให้พัฒนาให้พนักงาน ปฏิบัติขั้นตอนสะอาด สะดวก สะอาด สุขลักษณะ จนกลายเป็นเรื่องคิดตัวและปฏิบัติเป็นประจำโดยไม่มีใครมาบังคับ
2. องค์การต้องเน้นย้ำ เรื่องนี้อยู่เสมอและให้มีความต่อเนื่องในกิจกรรม
3. ควรมีประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของระดับต่างๆ เพื่อหาแนวทางและพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดขึ้น อันจะนำไปสู่การกำหนดเทคนิควิธีที่เหมาะสมกับแต่ละหน่วยงานมากที่สุด

สรุป ว่าประโยชน์ที่ได้จากการขั้นตอนการสร้างนิสัย คือ

1. มีมาตรฐานที่ดีขึ้นในการทำงาน
2. สภาพแวดล้อมดีขึ้น
3. ได้รับความไว้วางใจจากลูกค้า
4. ช่วยเพิ่มผลผลิตให้กับองค์การ

ประโยชน์โดยรวมของการประกอบกิจกรรม 5 ส

- ลดปัญหาการสูญเสีย และค่าใช้จ่ายในการซ่อมเครื่องจักรหรืออุปกรณ์ต่างๆ
- สามารถใช้อุปกรณ์ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด
- พัฒนาระบบการผลิตและการจัดการคลังพัสดุ
- การจัดการบริหารงานภายในของแต่ละหน่วยทำได้ง่ายขึ้น
- เพิ่มความปลอดภัยในการทำงาน
- ได้สินค้าที่มีคุณภาพและลูกค้าพึงพอใจ
- ได้บุคลากรที่มีคุณภาพ

สรุปได้ว่า 5 ส เป็นหนทางการเพิ่มผลผลิต กล่าวคือ

- สร้างคุณภาพของผลิตภัณฑ์และบริการที่ดีต่อลูกค้า
- ดันทุนในการผลิตลดลง
- การจัดส่งตรงเวลา
- ความปลอดภัย ต่อผู้ปฏิบัติงานและต่อลูกค้า
- ขวัญกำลังใจของพนักงาน เพิ่มมากขึ้น